

6. Куценко Л. В. Dominus Маланюк: тло і постать / Л. В. Куценко. – 2-е вид., доповн. – Київ : ВЦ «Просвіта», 2002. – 364 с.

7. Маланюк Є. Малоросійство / Є. Маланюк // Книга спостережень. Проза. У 2-х т. – Т. 2. – Торонто: «Гомін України», 1966. – С. 229–246.

8. Цепа Олександра. Образ автора в поезіях Тараса Шевченка до заслання: монографія / Олександра Цепа. – Кіровоград : ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2014. – 260 с.

Юренко В.Ю.

студентка;

Лебеденко С.О.

кандидат філологічних наук, доцент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

АХРОМАТИЧНІ КОЛЬОРОПОЗНАЧЕННЯ У ТВОРЧОСТІ ОЛЕНИ ПЕЧОРНОЇ

Творча спадщина сучасних українських письменників містить багату палітру назв кольорів та їх відтінків. Для відображення взаємозв'язків між навколишнім середовищем й емоційним станом ліричного героя письменники зазвичай користуються загальнозживаними кольороназвами, а інколи власними авторськими неологізмами-кольоризмами, які залежать виключно від світосприйняття світу автором. При цьому кожна кольороназва, починаючи з традиційних і завершуючи своєрідними авторськими символами, потребує змалювання його ознак і рис, щоб викликати у читача емоційно-оцінні відчуття.

Дослідженням кольоративів в українській мові й літературі займалися такі науковці як І.М. Бабій, О.І. Базик, Н.В. Гаврилюк, К.О. Давиденко, Т.С. Коваль, Т.В. Ковальова, Л.Л. Колесникова, А.П. Критенко, С.П. Муляр, С.В. Форманова та багато інших.

Мова творів Олени Печорної (народ. 1982 р. на Чернігівщині) – лауреатки премії Олеся Гончара (2010) та премії імені М.Коцюбинського – ще не привертала увагу науковців. Предметом нашого дослідження є семантичні особливості ахроматичних назв кольорів у творах Олени Печорної «Фортеця для серця», «Грішниця» та «Кола на воді». Метою роботи є характеристика лексико-семантичних груп ахроматичних кольорів, до яких відноситься білий, чорний і всі розташовані між ними проміжні відтінки сірого [1]. Ці кольори є одним із прийомів суб'єктивного сприйняття навколишнього світу, за допомогою якого митець передає своє ставлення до цього світу і свої думки. Ахроматичні кольори відрізняються тільки світлістю, тобто здатністю предмета відбивати певну кількість сонячних променів, які потрапляють на неї. Світлішою вважається поверхня, яка відбиває більше променів, темніша – відповідно менше.

Олена Печорна використовує ахроматичні кольоропозначення як просторовий орієнтир, об'єкт почуттів і відчуттів, об'єкт пізнання внутрішнього світу героїв, їх думок і переживань та інше.

У творчості письменниці домінуючим є білий колір: у творах «Фортеця для серця» 74 вживання, «Грішниця» – 79, «Кола на воді» – 48. В українській мові слово «білий» означає «колір крейди, молока, снігу», а також «вимитий, випраний, чистий», «посивілий, сивий», «світлошкірий», «білолиций» та інші [2, т. 1, с. 105]. В українському фольклорі білий колір символізує душевну і фізичну невинність, чистоту, але водночас уособлює смерть. Традиційно він є також символом «краси, ніжності, найсвітліших почуттів, найніжніших мотивів», «виявляє семантичну асоціацію зі спокійним світом душі», «несе мотив чистоти, цнотливості» [6].

Слововживання з білим кольором у творах Олени Печорної використовуються на позначення кольору: просторових понять: «*Ненечко моя рідна, що ж це на білому світоньку робиться?*» [4, с. 121]; природних понять та явищ: «*...ту, що білою хмаринкою кружляла...*» [5, с. 148], «*Він кружляв у повітрі й вкривав ліс вдалині білою ковдрою...*» [3, с. 141]; представників флори і фауни: «*...а десь угорі літав білий птах*» [5, с. 359], «*...у зимове небо злетіло два голуби, такі ж білі, як світ довкола...*» [3, с. 191]; одягу: «*Приїхала*

«швидка», люди в **білих халатах** оглянули новонароджену...» [4, с. 90], «**Постать у білому** рушила з місця і зробила два кроки вперед...» [4, с. 26]; предметів побуту: «...стовбурчилося на **білій подушці...**» [5, с. 67], «...накрила його **білою** полотняною **скатертиною**» [3, с. 16], «**Костянтин** спантеличено м'яв у руках **білі аркуші** з дрібними рядочками можливих **прибутків**» [4, с. 59]; частин тіла, волосся: «У жінок були **білі руки**, дійсно вийшло добре...» [3, с. 65], «...проте одна **старенька**, така дрібна і сива, аж **вибілена**, зиркнула питально й голосно вилаялась...» [4, с. 146]; «...мені щасливо посміхалася **білява дівчина...**» [3, с. 136]; засобів та предметів пересування: «...наштовхнувся поглядом на знайомий **автомобіль білого кольору**» [4, с. 126], «**Наздогнати білі вітрила...**» [4, с. 51]; будівель: «Вони жили на нашій вулиці в маленькому **білому будиночку...**» [2, с. 20]. Для підсилення білизни кольору авторка використовує повторення: «**І сукня була біла-біла...**» [5, с. 222], «...з'явилася **біла-біла квіточка**» [3, с. 228], «**Над озером літали метелики. Білі-білі**» [4, с. 59].

Слово «чорний» в українській мові вживається як «колір сажі, вугілля», а також на позначення чогось темного, темнішого порівняно із звичайним кольором, такого, що не осяяне світлом; називає темноволосу, темношкіру, смугляву людину; щось брудне, покрите сажею та ін. [2, т. 3, с. 775]; у переносному значенні чорний – «важкий, безпросвітний, безрадісний»; «нахмурений, занепокоєний, сумний»; «виснажливий», «властивий злісній, низькій, підступній людині» [2, т. 3, с. 776]. У художній літературі характерною рисою чорного кольору є «трагізм зображуваних подій», він «несе сльози, горе, біду, сум, журбу» [6]. Ця семантика кольору відображена і у творчості Олени Печорної: чорний колір символізує журбу, ненависть, зраду та вживається як у прямому, так і в переносному значеннях: «Фортеця для серця» – 75 вживань, «Грішниця» – 50, «Кола на воді» – 68. За семантикою виділяємо такі мікрогрупи на позначення кольору: просторових понять: «**Її світ** давно вже **чорного кольору**» [3, с. 11]; предметів: «...старанно **затушований чорною фарбою**» [3, с. 87], «**Написано чорним фломастером** на **аркуші паперу**» [4, с. 148]; одягу: «**Лариса боялася свого ката в чорній мантії**, навіть ненавиділа» [3, с. 15], «**Закутана у чорну**

хустку до п'ят...» [4, с. 130]; частин тіла, волосся, очей: «...**чорняве густе волосся**...» [3, с. 83], «*З дивану піднявся чорноволосий чоловік у дорогому костюмі...*» [4, с. 24]; «*Чорний одяг, чорні очі, чорне під очима, чорнота в душі...*» [4, с. 35]; забарвлення тварин і комах: «...де великий **чорний павук** танцював над своєю жертвою» [3, с. 63], «*Аж раптом у відчинене вікно влетів метелик, червоний такий, з чорними цяточками*» [4, с. 37]; душевного стану: «**Чорні думки** бувають у **чорних душою**...» [3, с. 27], «*Чорний одяг, чорні очі, чорне під очима, чорнота в душі*» [4, с. 35]; природних явищ: «...загубився серед білих клаптиків **чорного неба**» [3, с. 32].

Слово *чорний* вживається у фразеологізмах *пити по-чорному*, *чорний жарт*, *чорний бізнес*: «**Пила по-чорному**, наркотиками бавилася» [4, с. 145].

Отже, назва чорного кольору у письменниці не тільки виконує номінативну функцію, але й відображає душевний неспокій, переживання, душевний стан.

Сірий колір – емоційно нейтральний, не викликає жодних стимулюючих чи психологічних реакцій. Він вживається для позначення чогось звичного, такого, що увійшло в побут, утратило всі ознаки індивідуального. За тлумачним словником української мови, сірий – слово багатозначне, вживається на позначення кольору, середнього між білим і чорним, як барва попелу, а також «хмарний, похмурий»; у переносному значенні – «нічим не примітний, невиразний, безлиций» [2, т. 3, с. 294]. У творчості письменниці знаходимо 88 слововживань із цим кольором: «Фортеця для серця» – 42, «Грішниця» – 14, «Кола на воді» – 32.

Мікрогрупи лексико-семантичної групи зі значенням сірого кольору такі: матеріал і різні предмети: «**Величезний сірий камінь**...» [3, с. 12], «...а там на **сірому асфальті** якесь маля натхненно вимальовувало...» [4, с. 10]; «*Поруч загальмували пошарпані «жигулі» такого ж сірого кольору, як і його думки*» [4, с. 33]; «...купила кілька **сіреньких зошитів**...» [3, с. 53], «...подивився на верхню **світлину**, чорно-білу, хоча ні, **сіру**...» [4, с. 97]; фауна: «...Все просила показати **пташку** з таким казковим голосом... **сіра**, маленька, й завжди ховається» [4, с. 16]; частини тіла: «*Старий підняв очі догори, у **сірих зіницях** застрибали сонячні крапельки*»

[4, с. 24], «...сірі очі раптом стали теплими» [3, с. 32]; «Обличчя характерного сіруватого відтінку...» [4, с. 55]; природні поняття і явища: «Небо сіріло й рухалось, розпускаючи велетенські хвилі...» [4, с. 70], «...як сіріє на горизонті зимовий ліс...» [3, с. 34]; абстрактні поняття: «Вона йшла, ховаючись у сірості ранку...» [3, с. 42], «Сірості було багато. Вона була скрізь. Сірість кожного прожитого дня й сірість завтрашнього...» [3, с. 97]; «...він замкнений у сірості мовчання...» [3, с. 137]; душевний стан: «Поруч загальмували пошарпані «жигулі» такого ж сірого кольору, як і його думки» [4, с. 33].

Поряд із прикметником «сірий» вживається «сивий», такий, що «утратив своє забарвлення, став білим, сріблястим», «має сірувато-білий, білястий, білуватий колір» [2, т. 3, с. 271], який в Олени Печорної асоціюється з давниною й печаллю і вживається 74 рази (у творах «Фортеця для серця» 32 вживання, «Грішниця» – 8, «Кола на воді» – 34): «Переді мною лежала старенька – сива-сива...» [3, с. 144], «Будинок винувато нітився під її сивим поглядом...» [4, с. 7].

Отже, Олена Печорна звертається до ахроматичних кольоропозначень у пейзажах, портретних характеристиках, описах одягу, предметів побуту, представників флори і фауни, при характеристиці душевного стану героїв, для відтворення часу, місця події. Ахроматичні назви кольорів – білий, сірий, чорний – допомагають утвердити або заперечити певну думку, розкрити психологію героя, глибше зрозуміти твір.

Список використаних джерел:

1. Горбатюк Р.М. Технічна естетика. URL: <http://studentam.net.ua/content/category/21/197/83/> (дата звернення: 17.04.2020).
2. Новий тлумачний словник української мови: у 3-х т. / уклад. В. Яременко, В. Сліпущко. Київ, 2007. Т. 1. 926 с. Т. 3. 862 с.
3. Печорна О. Грішниця. Харків, 2011. 288 с.
4. Печорна О. Кола на воді. Харків, 2013. 289 с.
5. Печорна О. Фортеця для серця. Харків, 2014. 368 с.
6. Форманова С.В., Базик О.І. Семантико-стилістичні функції хроматизмів як засіб формування національно-мовної картини світу. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/74395/29-Formanova.pdf?sequence=1> (дата звернення: 17.04.2020).